

Letelepedettek és ingázók

A falu központjában állok. Elöttem az iskola épülete meredezik, a másik oldalról a szövetkezeti bolt kacsingat át nagy kirakataival, valamivel lennebb van a mezőgazdasági szövetkezet vezetőségének irodája és a templom. A négy világtáj felé nyújtóznak az utcák. A sugaras elrendeződésben könnyen felismerhető a tervszerű elképzelés. Igazi alföldi falu. A néptanácson összeállított monográfia szerint története alig ölel át százhusz esztendőt. Egy útmenti fa gyér árnyékába húzódba próbáltam rendszerezni első benyomásaimat, ismereteimet az Arad megyei Majláthfalváról. Az agrármérnökre várok. Kiment a mezőre, csak dél tájára várták vissza, de bármennyire is tiltakoztam, utánaszalasztották a „kisbíró”, a néptanács küldöncét. Melegen süt a nap, a házak felett ott ring a délibáb. Elnézegetem furcsa lebegését, s gondolatban berzenkedem azellen, hogy csalóka fénye beszélgetéseinkbe is belejátsszék.

Szinte észrevétlenül termett mellettem a mérnök. Nyulánk, arca napbarnított Átestünk a bemutatkozás megszokott szertartásán, néhány szóval udvariasan érdeklődtem a búzatáblák ígérétééről, aztán előhozakodom jövetelem tulajdonképpeni céljával: hogyan érzi magát falun, milyen itt az élete?

Szilágyi György, a majláthfalvi mezőgazdasági termelőszövetkezet mérnöke kissé elgondolkozott, arcáról könnyen leolvashattam a szavak gondos megválogatásának belső igyekezetét:

— Őszintén mondom, jól. Az emberekkel megértem magam. A munka kielégítően megy. Eredményeink nem lebecsülendők. Most igaz, kampány kampányt követ, őszig alig lesz idő lélegzeni, de megéri a fáradozást, mert a föld, legalább itt felénk, ritkán marad háládatlan. Szeretem a szakmám, magam választottam, hát nem panaszkodhatom... Hogy vannak problémák is? De hol nincsenek? Számomra a legnagyobb nehézséget a családalapítás kérdése jelentette, és jelenti ma is. Nem szeretnék általánosítani, de úgy érzem, a magam és néhány ismerősöm példája legalábbis ezt bizonyítja, épp a fészekrakás jelenti a falusi értelmiség nagy többsége -- a fiatalok -- számára a legrejtettebb titkú zárat. Nehéz és kevésnek sikerül megtalálni a bűvös számot. De beszéljek a magam esetéről... Nagyon fiatalon kerültem ide, teli lángoló lelkesedéssel. Akkor még nem volt itt villany, nem járt az autóbusz sem, szinte teljesen el voltunk zárva a világtól. Pusztá volt ez a javából. Kezdetben mindent a munkának szenteltem, dolgoztam reggeltől estig. Aztán az első esztendőök múltával az én fejembe is befészkelte magát a házasulás bogara. Egyre többet foglalkoztam ezzel a gondolattal. Nem dicsekvésként mondom, a fő-

iskolán válogathattam a lányok között. De ki sejtheti, hogy mit tartogat számára az „élet“? Tudom, az ideális az lett volna, ha elveszek egy helybeli tanítónőt vagy tanárnőt. Tehetek én arról, hogy nem helyeztek ide kedvemrevalót? Pedig a kilenc év alatt, mióta itt vagyok, ugyancsak nagy volt a káderrajzás az iskolában. Ha gyakrabban bemelegszedtem Aradra „körülnézni“, mindjárt szóltak a feletteseim. Kányádi Sándor egyik sorát kellett volna idézni nekik: „könnyű csak kiszállni egy autóból...“ De hát csak később kaptam rá a versolvasásra. Sokan jöttek, ellenőriztek, gratuláltak vagy kritizáltak, kicirkalmazott díszbeszédet tartottak az odaadásról, a helytállásról, s aztán délután vagy este siettek haza a családjukhoz, ahol valószínűleg meleg étel és szeretet várt rájuk. Nekem nem nagyon volt hova mennem. Igaz, néhány hónapig magam is nős voltam, de egykori feleségem s főleg szülei nem nagyon értették meg a helyzetemet, munkám jellegét. Nem tudták felfogni, miért kell néha vasárnap is kintmaradnom. Nőügyekkel gyanúsítottak... Afféle tősgyökeres városi emberek voltak. Bármennyire fájt, válni kellett... Véleményem szerint, a felestes szerveknek nem kellene olyan mereven kezelniök a „navétázást“, a városba tett látogatások ügyét. Mert ugye a családok ingázhatnak, már akinek lehetősége van erre, de mi, akik még nem találtuk meg élettársunkat, mit csináljunk? Keresni kell, mert az idő nem kegyelmez. telik. Az embernek pedig joga van a boldogsághoz. S ehhez nem elegendők csupán a szép munkaeredmények, a hektáronkénti termelés állandó emelkedése... Nemrég vásároltam autót, aránylag gyorsabban és természetesen gyakrabban beszaladhatok Aradra, Temesvárra... De már mániákusan félek a pillanattól, amikor majd valaki rosszálló fejcsóválásokkal bizalmasan tudtomra hozza, hogy túl sokat látnak a városi korzón... Most az egyszerű nem hagyom magam.

Súlyosan kopognak a szavak. Ha itt-ott túlzottnak is tűnnek, igazuk ott rezeg sok falusi értelmiségi tudatában. Tükrözi a szellemi dolgozók évről évre gyarapodó rétegének sajátos életérzését, elsősorban azokét, akik nem törődnek bele adott helyzetükbe, sorsukba, akik a maguk „Mucsáján“ szeretnék megteremteni az emberségesebb élet kereteit. Olyan ember szavait jegyeztem ide, aki lényegében meg van elégedve munkahelyével, szorgalmasan eleget tesz mérnöki hivatásának, szereti a falut, ragaszkodik az emberekhez, de hiányzik az életéből, a teljességből valami — a családi otthon melege. Szilágyi Györgynek ez a legnagyobb problémája.

Kettesben indulunk az iskola felé. A mérnök most már kérdés nélkül is beszél. Lehet, csak az illem kedvéért, de az is lehet, hogy a feltett kérdés erősebben rezegtette meg idegeit... Őszinte szavait hallgatva Ecaterina Oproiu *Nem vagyok az Eiffel-torony* című darabjának egyik replikája jutott eszembe: „A legnehezebb este, mikor véget érnek a gyűlések, mikor a művelődési otthonban véget ér az a film, amelyet már harmadszor láttál.“

— Korán fekszenek le az emberek... Este nyolc után teljesen üres az utca. Jó, olvasok, megnézem a televízióműsört, de ez is olyan, mint az egyoldalú táplálkozás. Egy idő után unalmassá válik. Évekkel ezelőtt még összejöttünk néha névnapokon, születésnapokon, aztán lassacskán valamennyien begubóztunk. Mindenki igyekszik elzárkózni a maga problémáival, egyre ritkábban ülünk össze tereferálni. Eseménynek számít, ha kilátogat hozzánk valamelyik művészegyüttes. Sajnos, csak hébe-hóba jönnek erre, s megtörtént már az is, hogy amúgy „falusiasan“ játszottak, ami nekik sem használ, számunkra pedig egyenesen sértő...

Az utolsó mondatok már ott hangzottak el az iskola bejárata előtt. Szilágyi György sietett ebédelni, hogy délután visszamehessen a mezőre. Sok a munka. Bekopogtattam a tanári szoba ajtaján.

A tanügyi dolgozók elégedettebbek, legalábbis azt mondják, de a beszélgetésekbe, főleg, amikor azok kötetlenebbé, oldottabbá váltak, az elővigyázatosság ellenére is becsúszott néhány zokszó.

— Hosszú ideig városon dolgoztam — mondotta Pankovits Ferenc, az általános iskola igazgatója. — Közgazdász vagyok, bármikor elmehetnék innen. Ezzel a szakmával aránylag könnyen el tudnék helyezkedni. De nem akarok... Hét évvel ez előtt jöttem ide, amikor a feleségemet Majláthfalvára nevezték ki román szakos tanárnőnek. Jól megvagyunk itt. Az emberek megértőek, a gyerekek tanulnak — számunkra ez a legnagyobb öröm. Szinte azt mondhatnók, hogy nincsenek problémáink...

— S a megértés a tanári karon belül? — kockáztatom meg a kényesebb kérdést.

— Teljesen őszinte elvből nem lehetek. A szennyest nem szoktuk kitergeetni. A vitás ügyeket megoldjuk magunk. Annyit azonban elmondhatok, hogy tanáraink nem áskálódnak egymás ellen, nem úzik a fúrás mesterségét, legalábbis nem így akarnak érdemeket elérni, mint az, ugye, némely helyen szokás. Nincsenek divatban a felsőbb szervekhez címzett névtelen levelek sem. Ami közelebről fáj nekünk, mert valamennyiünket személyesen érint, az a termelőszövetkezet vezetőségének makacssága. Igaz, segítik az iskolát, biztosítják a szükséges szállítóeszközöket, a lehetőségekhez mérten anyagiakkal is támogatnak, de nem akarják megengedni, hogy a tanárok a szövetkezet étkezdéjében ebédeljenek. Számunkra érthetetlen ez a magatartás, hisz a megye szinte minden falujában így van. Többször kértük már, mindig elutasító választ kaptunk. Ha jól megnézzük, ott, ahol közel kétszáz személynek főznek, nem jelentene külön megterhelést tíz porció, ami ugyanakkor valamicske hasznot is hozna a gazdaságnak. Hisz nem kívánunk mi semmit ingyen... Persze, tőlünk azért elvárják, hogy idejében megtartsuk az előadásokat az agro-zoottechnikai körökön, a művelődési otthonban szervezett szimpozionokon. Hogy mit jelent délelőtt az iskolában lenni, délután és este a kulturális munkát irányítani, előadásokat tartani s emellett háztartást is vezetni, csak mi tudjuk igazán...

— Bármerre járok, érzem, megbecsülnek — nyilatkozott Cornelia Novac tanárnő. — Három éve vagyok itt, és jól érzem magam. Rendes falu ez. A nehézség, ami az örömbé ürmöt vegyít, hogy a férjem Temesváron lakik, vegyészmérnök. Közlekedési lehetőség nincs, ingázni nem lehet, így csak szombaton és vasárnap találkozunk. Az egyetlen autóbusz este jön erre, és reggel megy Temesvár felé. Menynyire jó lenne, ha fordítva járna... Szombatonként lesünk minden lehetőséget, alkalmi kocsikat, traktorokat és szekereket, hogy eljuthassunk Vingára. Onnan aztán ki a Temesvárra, ki az Aradra tartó vonatra száll fel. Őszire gyereket várok, akkor a helyzetem még nehezebb lesz... Ezért kértem az áthelyezésemet, Temesvár közelébe... Nem tudom, az egészségből mi lesz...

Hasonló dolgokkal hozakodott elő Blaj Annamária is. Az ő férje Aradon dolgozik. Csak szombatonként jár haza, nagy-nagy ritkán hétközben is, ha adódik alkalom. Az ilyesmi ünnepnek számít... De nemcsak a tanügyiék eveznek ebben a hajóban. Ioan Amza állatorvos felesége Temesváron dolgozik, gyerekeiket Lugoson nevelik a nagyszülők. Constantin Călugăru zooteknikus-mérnök, felesége a csálai állami gazdaság farmján dolgozik, hasonló beosztásban... Szinte valamilyen azzal hozakodnak elő, hogy minden másképp lenne, ha lehetne ingázni... Ebben látják a nehézségek kiküszöbölésének nyitját.

Vitathatatlan, hogy ezek a családi problémák kihatással vannak a mindennapi munkára, annak minőségére. Megszabják, ha tudat alatt is, az értelmiségiek viszo-

nyulását a faluhoz, s áttételesen a falu viszonyulását az értelmiségiekhez. Természetes, hogy a letelepedettekkel, a helybeli származásúakkal elégedett a falu, s ők is elégedettek. Petru Curila, a községi néptanács végrehajtó bizottságának elnöke csupán dicsérő szavakkal illette az Aranyos-, az Andrassy- és Pankovits-házaspárt, valamint Szakáll Magda és Magyar Rozália óvónőket, akik cselekvően részt vesznek minden társadalmi tevékenységben, testestül-lelkestül ott élnek a falu valóságában. Minden cselekedetükön érzik a törekvés a falu felemelésére, gazdagítására. Büszkék arra, hogy a helybeli iskola végzettjei közül ismét ötven kerültek liceumba, heten pedig szakiskolába. Elégtétellel említették azt is, hogy Majláthfalván 130 televíziós készülék, 420 rádió működik, az újságelőfizetők száma is meghaladja a 400-at. Úgy érzik, a kultúra tárgyi propagátorainak ilyen fokú elterjedésében mindannyiuknak részük van. Ezek az eszközök jelenlétükkel sok szempontból elősegítik a máshonnan idekerült értelmiségiek letelepedését.

Ismerjük mi is a község értelmiségének problémáit — jelentette ki a néptanács einőke. — Lehetőségeinkhez mérten igyekszünk segíteni. Biztosítottunk lakást, megfelelő albréleti szobákat kerestünk. Igyekeztünk és igyekszünk mindent megtenni, hogy valamennyiüket ideédesgessük. Igazán jó szakemberek. A termelési és a tanulmányi eredmények erről tanúskodnak. A kulturális munka menetére sem panaszkodhatunk... A családi nehézségek megoldása kemény diónak bizonyul... Talán, ha ingázni lehetne.

Délután van, mikor újra az utcára lépek. Megnyúltak az árnyékok, eltűnt a délibáb... Apró emberi problémákkal raktam meg tarsolyom, ha tetszik, személyes jellegű panaszokkal, megoldásukon el kell gondolkozni. Az ingázás — ez a majláthfalvi értelmiség egy részének álma. De vajon ez mindent megoldana?

*

S az érem másik oldala?

A vonat reggel hatkor indul. Ötkor keltem, hogy elérjem. Az utasok álmosan kapaszkodnak fel a századelőről itt maradt kocsik meredek lépcsőjén, gyorsan elfoglalták helyüket. Mintha mindenkinek „saját“ padja volna, mint a gyerekeknek az iskolában... Néhányan felakasztott kabátjuk mögé rejtőzve próbálják folytatni félbeszakadt álmukat. Községek szerint vagy szakmai alapon helyezkednek el az emberek. Az azonos munkaproblémák hamar közösségbe szólítják az ingázókat. Azt már tudtam a feleségemtől, hogy mindig az első kocsiba, a motorba, telepednek le, mert itt kevésbé érződik a rázás, és a padokat vinilinnel vonták be... Ez a szokás lassacskán hagyomány-rangra emelkedik, úgy tűnt, a többi utas is respektálja.

A hosszú szerelvény minden porcikája megreccsen, mikor mozgásba lendülnek a kerekek. Helyi érdekű vágány, igazi vicinális. Átlagban húsz percenként követik egymást a megállók: Szakállháza, Beregszó... Mindenütt leszállnak négyen-ötten. A távolabbra utazók előveszik a kártyát, különösen a férfiak rendeznek nagy csatározásokat. A nők legtöbbször inkább olvas vagy horgol. Egymás után készülnek a pulóverek, a makramé-terítők, a csipkék. Mint mondták, van olyan tanárnő, aki rendeléseket is vállal. A legtöbben azonban saját használatra és pusztán csak az időöltés kedvéért foglalkoznak ilyesmivel. Nagy keletje van az újabb mintáknak, volt már úgy is, hogy az egész vagon egy modellről dolgozott. Ritkán a férfiak közül is beszállnak néhányan segíteni, szorgalmasan gombolyítják a pamutot, és — miért ne mondjuk meg — pletykálnak. Látszatra patriarchális a hangulat...

Gyertyámosnál két részre osztják a szerelvényt. Egyik fele továbbindul Zsombolyára, a másik balra térve Jánosföld felé veszi útját. Ebbe az irányba tartok én is. Kécsa, Csene, Újvár... Félnyolc múlt öt perccel, mikor leszállunk...

Lettn volna egy vonat későbbben is, nyolc előtt két perccel indul Temesvárról, de azon már kevesebb az ingázó. Főleg csak az orvosok, a terepre induló „írás-tudók“ és az éjjeli műszakban dolgozó bejáró munkások veszik igénybe. A tanügyiék zöme az első vonattal jár, általában délután is az elsővel igyekszik vissza, amelyik három óra harminc perckor fut be a temesvári nagyállomásra. Ha valami közbejön, akkor este tíz óra előtt pár perccel érkeznek haza. Nagy ritkán, ha a „köz érdeke“ úgy kívánja, kint alszanak a faluban. Ketten-hárman bérelnek ilyen esetekre egy szobát...

A tanárok, akikkel már útközben váltottam néhány szót, szapora léptekkel siettek az iskola felé, kezdődött a tanítás. Úgy egyeztünk meg, hogy később a lyukas órákon kibeszélgetjük magunk... Így hát elsőnek a községi néptanácsnál állapodtam meg.

— Sokat vitatkoztam már az értelmiségiekkel — mondotta Gheorghe Horgos, az Újvár községi néptanács elnöke — nem értik meg, hogy ez az örökös mászkálás nekünk se, nekik sem hasznos. Nem tudnak így szívvel-lélekkel dolgozni, félszeműekkel mindig az óra mutatóját nézik, hogy aztán negyedórával a vonat indulása előtt szaladjanak az állomásra. Ha valamilyen gyűlésre meghívjuk őket, húzzák az orrukat, berzenkednek... Ha meg is jelennek, csak úgy tessék-lássék teszik, gondolataik másfelé járnak... A kultúrunka döglik, az idetelepedtek próbálkoznak ezzel-azzal, de nem nagy eredménnyel... Igaz, a navétázók közül is részt vesznek egy páran a kórusban, néhányan olvasókört vezetnek, de ez véleményem szerint kevés. Nincsenek jelen a falu közéletében... Ha nem volna az ingázás, az az érzésem, hogy minden másképp menne. A magam részéről próbáltam megakadályozni ezt a mindennapos „népvándorlást“, de bepanaszoltak a megyei néptanácsnál. S azt mondják, a törvény nekik ad igazat...

— Megértem, hogy azok, akiknek férjük, gyereük, családjuk van Temesváron, vállalkoznak mindennap a hetven kilométeres út megtételére — vélekedett Ion Radoni, az általános iskola igazgatója —, nem értem azonban a fiatalokat... Sokszor keső este érnek haza, s korán reggel indulnak vissza. Aludni igazán itt is lehet, s falun lehet csak igazán... Részt vehetnének a kulturális munkában, metodikai, tudományos tevékenységet végezhetnének, olvashatnának ahelyett, hogy vonatozással pocskolják el a drága időt. Aláírom a bérletkéreéseket, hogy ne mondják, rossz ember vagyok, de valójában nem értek egyet velük... Két malom között öröklődöm... Az iskolában, nem panaszkodhatom, igyekeznek eleget tenni tehetségük és képességeik szerint a követelményeknek. De az iskolában nemcsak a tényleges tanítás a munka... Sokan nem járnak rendszeres szülői látogatásra, alig ismerik a falu lakosságát...

No, de halljuk az illetékeseket, az ingázókat is...

— Szerencsének tartjuk, hogy olyan faluba kerültünk, ahová van vonatjárat — jelentette ki Delnei Irén tanárnő. — Így legalább naponta néhány órát együtt lehetünk a családdal... Mi volna, ha nem lenne meg ez a lehetőségünk? Nem is jó ilyesmire gondolni, de valószínűleg akadna egy-két tragédia, elkerülhetetlen lenne néhány válás. Ezt nem akarják egyesek megérteni. Könnyen beszél az igazgató, ő a feleségével van itt, mindketten tanítanak, lakást kaptak, kertet. Berendezkedtek, elégedettek... Azt hiszik, hogy nekünk olyan könnyű a mindennapos „cocokázás“? Hát közelről sem nevezhető leányalomnak, efelől nyugodt lehet mindenki. Magunk sem pusztá szórakozásból vállalkozunk rá... Sokszor annyira ki-

fáraszt, hogy valósággal elveszítem az életkedvem... Másnap minden kezdődik előlről. Csupán a városra való bekerülés reménye tartja sokszor bennünk a lelket.

— A városba kerülni, ez a vonat utasainak állandó beszédtemája — veszi át a szót Hoborka Irén természetrajz-tanárnő. — Beszélünk sok mindenről, lehetőségeket elemzünk, esélyek után kutatunk, de aztán mégis csak annál a fájó pontnál állapodom meg: nincsenek „összeköttetésem“! Anélkül próbálkozásom eleve kárba vész. Öt éve végeztem az egyetemet Kolozsvárt, azóta az ingázás morzsolja fel életemet. Egy ideig Gátaljára jártam, most már három éve ide, Újvárra. Be szeretnék iratkozni a doktorátusra, vannak elképzeléseim, foglalkoztatnak tudományos kutatási problémák, sajnos, ilyesmire a falu nagyon szerény lehetőségeket biztosít. Szinte minden évben kértem áthelyezésemet Temesvárra, voltak is helyek, de sohasem én kaptam. Nekem nem jutott katedra.

— Kisgyerekek van otthon — mondja Elena Papalan tanárnő. — Még egyéves sincs. Nem nagyon van kire hagynom. Természetes, ahogy csak tehetem, rohanok haza. Gondoltam arra is, hogy véglegesen szakítok ezzel a foglalkozással, elmegyek könyvelni valahová, de szeretem a mesterségem, szeretem a gyerekeket. S ne tűnjön nagyképűségnek: lényegében csak értük vállalom ezt a mindennapos megpróbáltatást.

— Tudom, nekünk nem illik panaszkodni, mert mégiscsak a saját ágyunkban alszunk, s néhány óráig naponta a városi aszfaltot tapodjuk, s ha úgy hozza a szerencse, évente elmehetünk négyszer-ötször színházba is — mondja Szabó Magda tanárnő. Távolról úgy tűnik, hogy az ingázás valami csudadolog, igazán csak mi tudjuk, mennyire nehéz. Az embernek egész életvitelét a vonatok menetrendjéhez kell igazítania...

Közel harmincan járnak ki Újvárra. Két orvos, három mérnök, a többi tanár... A Temesvári Vasútigazgatóság nyilvántartása szerint a tanév hónapjaiban több mint ezren váltanak bérletet a Temesvár—Zsombolya vonalra. Az ingázók száma többszörösre emelkedik, ha a nagy átlagot vesszük tekintetbe. Az elágazásokat nem számítva, hét irányba futnak ki minden reggel a vonatok a Bega parti város állomásairól. Zsúfolt minden kocsi. A kívülálló, ha nem megy idejében, nem is kap ülőhelyet. Néhány községet autóbuszjárat köt össze a várossal, ezeken is az utazóközönség zömét az ingázók adják...

Ez a falusi értelmiség kételtű rétege... Így fest valójában az, amire a majláthfalviak annyira vágyanak.

*

(A beszélgetésekből inkább a problémás részeket idéztem, mert ugye, az eredményekről mégis gyakrabban szoktunk szólni...)

Szekernyés János